

Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO)

Advies over de noodzaak om een consultatiestrategie te ontwikkelen en aanbevelingen voor de consultatie over het voorontwerp van het 2de federaal plan inzake duurzame ontwikkeling

- op eigen initiatief
- voorbereid door de werkgroep *sensibilisatie en communicatie* in samenwerking met de werkgroep *duurzaamheidsstrategieën*
- goedgekeurd door de algemene vergadering van 20 mei 2003 (zie bijlage 1)
- de originele taal van dit advies is het Frans

A. Samenvatting

- [1] Met dit advies op eigen initiatief wenst de raad bij te dragen tot het verbeteren van de kwaliteit van publieke consultaties en een strategie ter zake te ontwikkelen, om een bredere en belangwekkender participatie van de bevolking te bewerkstelligen. Op deze manier hoopt hij eveneens een toename van consultaties, overlappingsen en een gebrek aan deelname te vermijden. In dit kader stelt de FRDO voor dat een code van goede praktijken wordt opgesteld met te respecteren regels voor de consultaties (doelstellingen, doelgroepen, procedure), en dat het federaal parlement een jaarlijkse agenda van de verscheidenen consultaties coördineert en deze communiceert naar het publiek.
- [2] De raad vindt het belangrijk om een reële inbreng van de bevolking te verzekeren in de uitwerking van het beleid.
- [3] De raad formuleert tenslotte een reeks aanbevelingen over de consultatie over het tweede voorontwerp van federaal plan.

B. Inleiding / Probleemstelling

- [4] Steeds meer beleidsmakers van het lokale tot het internationale niveau consulteren maatschappelijke organisaties en burgers over steeds meer thema's zonder dat er coördinatie is binnen en tussen de verschillende beleidsniveaus. Daardoor dreigt men de burger talloze keren te bevragen en hem consultatiemoe te maken. Bovendien kan een overaanbod aan initiatieven leiden tot verwarring en tot verlies aan geloofwaardigheid van deze initiatieven. Beleidsmakers van hun kant beschikken niet altijd over voldoende middelen om te antwoorden op de groeiende vraag naar informatie over de opvolging die werd gegeven aan adviezen en consultaties.
- [5] België kent een traditie inzake consultatie en overleg, vooral binnen de socio-economische sector. Volgens het tweede Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling is er dankzij deze traditie in België heel veel ruimte voor participatie aan het beleid. Het is allicht omwille van onze overlegcultuur dat we als één van de eerste landen worden geconfronteerd met de mogelijke beperkingen van consultaties en met de noodzaak na te denken over een strategie om de kwaliteit ervan te verzekeren. Wat waardevol is moet

worden behouden, maar tegelijk dient te worden nagedacht over opzet en aanpak van toekomstige consultaties.

- [6] Dit is des te meer noodzakelijk daar ons land nu ook het Verdrag van Aarhus over de toegang tot informatie, de deelneming van het publiek en de toegang tot het gerecht op milieugebied, heeft geratificeerd. Dit verplicht de overheid om bij milieubeslissingen gepast rekening te houden met het resultaat van publieke consultatie.
- [7] In dit advies formuleert de raad vooreerst een aantal suggesties voor het ontwikkelen van een consultatiestrategie. Daarbij stelt hij voor dat de overheden en de burgermaatschappij afspraken zouden maken die resulteren in het opstellen van een *code van goede praktijken*. Vervolgens doet hij een aantal aanbevelingen voor de consultatie over het voorontwerp van het Tweede federaal plan inzake duurzame ontwikkeling.
- [8] De raad vindt het belangrijk om op de verschillende beleidsniveaus een coherent kader te ontwikkelen voor consultaties met betrekking tot tijd, ruimte en inhoud.
- [9] Op 25 maart 2003 organiseerden de Federale raad voor duurzame ontwikkeling en het Federaal Wetenschapsbeleid (DWTC), in samenwerking met de Interdepartementale commissie inzake duurzame ontwikkeling (ICDO) en de Programmatorische overheidsdienst (POD) duurzame ontwikkeling, het symposium *'Participatie en beleid duurzame ontwikkeling: hoe publieke consultaties doeltreffender maken?'*. Dit advies is onder meer gebaseerd op de conclusies van dat symposium.
- [10] In de literatuur worden verschillende gradaties van inspraak onderkend gaande van consultatie tot participatie:

Consultatie betekent dat doelgroepen door de overheid worden geraadpleegd en dat zij kunnen antwoorden op vragen die de overheid heeft opgesteld. De overheid is niet verplicht met de verschillende standpunten rekening te houden (*uit Sustainable Development Strategies. A Resource book, UNDP-OECD, 2002*).

Participatie betekent dat doelgroepen in elk stadium mee bepalen welk beleid wordt gevoerd met welke beschikbare middelen. Er wordt naar gestreefd zoveel mogelijk standpunten in rekening te brengen (*uit Sustainable Development Strategies. A Resource book, UNDP-OECD, 2002*).

De raad beperkt zich in dit advies hoofdzakelijk tot de consultatieproblematiek.

C. Deel 1: Nood aan een consultatiestrategie

1.1. Algemene uitgangspunten

- [11] De overheid organiseert een consultatie omdat ze vindt dat dat binnen een democratische maatschappij zo hoort. In dat geval zou iedereen de kans moeten krijgen om zijn stem te laten horen in verband met het te voeren beleid. Het doet er niet toe of de burger al of niet gebruik maakt van dit recht, het gaat om het democratische principe dat hij de kans heeft gekregen. De initiatiefnemers moeten evenwel aanvaarden dat de kwaliteit van de antwoorden uiteenlopend kunnen zijn. Men zal er ook nooit in slagen om elke burger te bereiken.
- [12] De overheid moet vermijden om "alibi"-consultaties te houden: het is weinig zinvol dat de overheid de bevolking raadpleegt wanneer in feite reeds een beslissing werd genomen. Het publiek zal pas actief participeren en zich gewaardeerd weten, wanneer met zijn input rekening kan en zal worden gehouden.

De initiatiefnemers mogen evenmin consultaties gebruiken als promotiecampagnes.

- [13] Het is belangrijk dat de overheid voldoende tijd voorziet om een consultatieprocedure correct af te handelen. Anderzijds moet worden vermeden dat teveel tijd voor een consultatie wordt voorzien met de bedoeling een beslissing op de lange baan te schuiven.
- [14] Het consultatiedocument moet aan een aantal kwaliteitsvereisten beantwoorden zoals een vlotte leesbaarheid, het moet aangepast zijn aan het doelpubliek en het moet handelen over concrete en verstaanbare thema's.
- [15] De overheid moet voldoende middelen voorzien om de consultatie op een professionele wijze bekend te maken en te organiseren.

1.2. Doelstellingen van consultaties

- [16] De raad pleit ervoor dat initiatiefnemers van consultaties vooraf duidelijk de doelstelling(en) van deze consultaties zouden bepalen en deze zouden meedelen aan de te consulteren personen en groepen. Naargelang de gekozen doelstelling(en) moet de doelgroep, de timing en het raadpleegdocument aangepast worden. Wanneer de initiatiefnemers ervoor kiezen meerdere doelstellingen te combineren moeten ze ook de andere factoren (doelgroep, timing, document) trachten te combineren.
- [17] Volgens de FRDO liggen volgende principes aan de grondslag van consultaties (soms is de ene, soms de andere belangrijker):

[a] Kwaliteitsverbetering van het document dat ter raadpleging wordt voorgelegd.

Het doel is hierbij te komen tot een verbetering van de kwaliteit van het voorgelegde document, zowel van de inhoud als de vorm. De overheid wil via een consultatieprocedure een beroep doen op bestaande relevante expertise en kennis en daarmee fouten vermijden.

[b] Draagvlakverbreding voor het initiatief dat in de consultatie wordt voorgesteld.

In dat geval weet de overheid reeds welke beleidsobjectieven ze wil realiseren, maar wil ze de maatschappij consulteren over de manier waarop deze objectieven te bereiken. Het is logisch dat indien de bevolking wordt betrokken bij het nemen van beslissingen, ze later ook meer gemotiveerd zal zijn om de overheid te steunen in het uitvoeren van de genomen beslissingen.

1.3. De doelgroepen van consultaties

- [18] De raad vindt dat de initiatiefnemers van een consultatie vooraf duidelijk hun doelgroepen moeten definiëren. De keuze van de doelgroepen hangt nauw samen met de gekozen doelstelling.
- [19] Wanneer men er vooral om bekommerd is de kwaliteit van de voorgelegde tekst te verbeteren vanuit het oogpunt van duurzame ontwikkeling, opteert men meestal voor het raadplegen van professionelen en beleidsmensen die rond het thema werken. Op die manier houdt men de te raadplegen doelgroepen eerder beperkt. Daarbij wordt vermeden dat een gesloten circuit van 'te raadplegen' personen wordt gehanteerd, van wie niet altijd meer duidelijk is wie zij vertegenwoordigen. Indien men er dus voor kiest een beperkt aantal beroepsmensen te raadplegen moet er over gewaakt worden dat die mensen een duidelijke band hebben met hun achterban en dat het overleg met die achterban wordt gestimuleerd. De raad wenst erop te wijzen dat ook niet-professionelen over relevante kennis en ervaring beschikken en dat ook zij bijdragen tot het verbeteren van de kwaliteit van een tekst.
- [20] Wanneer men er vooral om bekommerd is te streven naar draagvlakverbreding van het te voeren beleid, zal men zoveel mogelijk mensen willen raadplegen. In dit geval moet de consultatie in de vorm van een openbaar onderzoek voor iedereen toegankelijk zijn. Zelfs indien niet elke burger de facto deelneemt aan de consultatie, is hij tenminste

geïnformeerd door de bekendmaking van het openbaar onderzoek, van de inhoud of van de inzet van het onderzoek. Wanneer hij dit wenst kan hij zich grondiger informeren door de documenten te consulteren. Dit draagt bij tot een grotere maatschappelijk basis voor regeringsplannen. Indien men evenwel de mening wil kennen van de ruime bevolking of wanneer de doelstelling een normatieve keuze is, kan men misschien beter een representatieve steekproef ('survey') organiseren of werken met focusgroepen of burgerjury's. In deze laatstgenoemde initiatieven worden ook mensen betrokken die in eerste instantie niet geïnteresseerd zijn in de problematiek of die er niet meteen een mening over hebben. Door te discussiëren over bepaalde thema's zal de burger erin slagen zich beter een mening te vormen.

- [21] Wanneer men het grote publiek raadpleegt, moet men er ook over waken dat iedereen een gelijke en eerlijke kans krijgt om aan de raadpleging deel te nemen. De argumenten van alle deelnemers moeten in aanmerking worden genomen, ook al zij ze niet op eenzelfde manier gemotiveerd. Bij draagvlakconsultaties of consultaties vanuit een principiële democratische keuze moet men erover waken dat alle doelgroepen evenveel kansen krijgen om te participeren. De raad beklemtoont dat het eveneens belangrijk is ook de niet-georganiseerde burger te bereiken en niet enkel de bestaande maatschappelijke organisaties. Natuurlijk moet men in het consultatieproces rekening houden met de gegrondheid van de voorstellen, onder andere op wetenschappelijk vlak.
- [22] Voor consultaties die zich richten tot het grote publiek is het nuttig ook te werken met intermediaire instanties. Specifieke consultatie van geïnteresseerde partijen (ngo's, vakbonden, werkgeversorganisaties, wetenschappers) en hun actieve bijdrage zijn zeer belangrijk, aangezien deze organisaties niet te verwaarlozen "tussen"-organisaties vormen voor de verspreiding bij de bevolking van (de modaliteiten van) het openbaar onderzoek. De maatschappelijke organisaties beschikken inderdaad over de capaciteiten en de hulpmiddelen om een groter publiek te bereiken. Gelijkaardig kan het lokale bestuursniveau (bvb. de duurzaamheidsambtenaren) een belangrijke rol spelen in het informeren van de lokale bevolking en het organiseren van consultaties op gemeentelijk vlak.

1.4. Procedure

- [23] Een goede consultatie is opgebouwd uit een aantal fases: de voorbereiding, de eigenlijke bevraging en de feedback. De raad vestigt er de aandacht op dat ook de eerste en de laatste fase erg belangrijk zijn voor het welslagen van de consultatie.

a) Voorbereiding

Een consultatie zou moeten voorbereid worden door de overheid in samenwerking met experts en vertegenwoordigers van de burger (ervaringsdeskundigen, bijvoorbeeld via een adviesraad). Wanneer de consultatie een vragenlijst behelst, moeten experts worden geconsulteerd over de gestelde vragen. Daarbij kunnen verschillende actoren worden betrokken.

Daarna zou de bevraging moeten worden voorgelegd aan en uitgetest op een beperkt aantal burgers. Pas daarna kan de eigenlijke bevraging aanvangen.

b) Opvolging

Het is erg belangrijk dat de deelnemers achteraf ook feedback krijgen. De burger wil weten in welke mate er al dan niet met zijn opmerkingen werd rekening gehouden en wat daarvan de reden is. Feedback is erg belangrijk om mensen te motiveren ook nog deel te nemen aan latere consultaties en om dus te vermijden dat er consultatiemoedigheid optreedt. Tenslotte wil hij ook zien hoe het thema waarover de raadpleging werd georganiseerd doorheen de tijd evolueert. Deze feedback zou doeltreffender kunnen worden gerealiseerd door middel van tussenpersonen, met de medewerking van de gemeentes, van media, en van de betrokken organisaties.

1.5. Consultatiestrategie en planning

[24] Om de burger te motiveren aan raadplegingen te blijven deelnemen, doet de raad de overheid drie suggesties.

- Vooreerst stelt de raad voor dat de overheid in overleg met de maatschappelijke organisaties een code van goede praktijken opzet. Die zou bestaan uit een aantal spelregels die bij een consultatie moeten gerespecteerd worden. De hierboven vermelde aanbevelingen zouden hiervoor als basis kunnen dienen.

- Vervolgens denkt de raad dat het wenselijk is om de consultaties per jaar te coördineren. De raad vindt dat het federale parlement hierin een belangrijke rol zou moeten spelen. Het zou nuttig zijn bij het begin van elke legislatuur een debat te organiseren over de door ministers voorgestelde thema's voor consultaties. Het zou ook interessant zijn zo de burger elk jaar een overzicht zou krijgen van de verschillende consultaties die zullen worden georganiseerd.

- Gezien de versnipperde bevoegdheidsverdeling in België pleit de FRDO ervoor dat de federale overheid en de verschillende gewesten en gemeenschappen meer zouden samenwerken inzake de organisatie en de coördinatie van consultaties; in het bijzonder voor consultaties over duurzame ontwikkeling. De FRDO zal over *multilevel governance* een advies uitbrengen, dat op deze coördinatie betrekking zal hebben.)

D. Deel 2: Aanbevelingen voor de consultatie over het voorontwerp van het tweede federaal plan inzake duurzame ontwikkeling

[25] Tijdens het vermelde symposium (zie paragraaf 9), gaven vertegenwoordigers van de ICDO en van de POD duurzame ontwikkeling een uiteenzetting over de vorige raadpleging over het voorontwerp van het eerste plan inzake duurzame ontwikkeling en over de komende raadpleging over het tweede plan. De raad geeft onder meer op basis van deze uiteenzettingen en op basis van de conclusies van het symposium een aantal aanbevelingen inzake de consultatie over het voorontwerp van het tweede plan.

2.1. Voorbereiding

[26] De raad is verheugd dat de overheid tijdig haar voorstellen voor de consultatie kenbaar maakt en openstaat voor suggesties van de maatschappelijke organisaties en burgers.

[27] Uit de beoordeling van consultaties in het buitenland (cf. symposium) bleek dat participatieve strategieën voor een complexe materie als duurzame ontwikkeling meer kans maken om gerealiseerd te worden naarmate ze bottom-up worden ontwikkeld. Consultatie gaat eerder uit van een "top down"-benadering.

[28] De raad vraagt zich daarom af of voor de voorbereiding van het federaal plan voor duurzame ontwikkeling, nu niet reeds moet worden nagedacht over wat slecht functioneerde tijdens het consultatieproces van het eerste plan, zodat geen twee keer dezelfde fouten kunnen worden gemaakt. Procedures zoals burgerjury's zouden overwogen kunnen worden.

[29] Een politieke toetsing van het document alvorens de consultatie aanvangt is volgens de raad essentieel. De mensen moeten zeker zijn dat de overheid de suggesties in overweging neemt en dat de voorstellen uit het Plan waarover zij geraadpleegd worden ook effectief zullen worden uitgevoerd. Het vorige Plan werd politiek onvoldoende sterk gedragen.

2.2 Doelstellingen

- [30] De raad constateert dat de consultatie over het tweede federaal plan inzake duurzame ontwikkeling twee doelstellingen zal combineren. De consultatie wil enerzijds de kwaliteit van de tekst van het Plan verbeteren en anderzijds het draagvlak voor het beleid vergroten. De FRDO wenst te benadrukken dat met deze twee doelstellingen rekening moet worden gehouden bij de keuze van de doelgroepen en bij de redactie van de documenten. Een aangepaste communicatie zal over deze documenten moeten worden georganiseerd.
- [31] De raad vestigt de aandacht van de overheid erop dat de tweede Draagvlakenquête duurzame ontwikkeling, gerealiseerd op initiatief van de raad (IGEAT/ULB - HIVA/KUL, juni 2002) heel wat informatie bevat die interessant en nuttig kan zijn bij de voorbereiding van het tweede ontwerpplan duurzame ontwikkeling.

2.3. Doelgroepen

- [32] De raad vindt het interessant dat de organisatoren de specifieke doelgroepen van 16-tot 18-jarigen extra willen aanmoedigen aan de consultatie deel te nemen, maar vraagt zich af of deze jongeren voldoende op de hoogte werden gebracht. De leerkrachten zouden moeten nauw bij het proces worden betrokken. Zij zouden moeten kunnen beschikken over aangepast didactisch materiaal. Indien men hiervoor een beroep wil doen op het onderwijs moet de federale overheid op tijd het initiatief nemen te overleggen met de gemeenschappen om akkoorden te sluiten. De federale overheid kan ook zelf een aantal instrumenten ontwikkelen om die doelgroep te bereiken. De raad wijst ook nog op de website Billy Globe als interessant kanaal om de jongeren te bereiken.
- [33] De raad vindt het positief dat de overheid ook inspanningen wil doen om de kansarmen aan te moedigen aan de consultatie deel te nemen. Toch meent de FRDO dat dat in de huidige fase geen prioriteit is. Gezien tijdens de eerste consultatie immers slechts een beperkt aantal burgers reageerde, meent de raad dat het belangrijk is om over voldoende middelen te beschikken een zo groot mogelijk deel van de Belgische bevolking te bereiken, vooraleer extra middelen te investeren om die specifieke doelgroep te bereiken. Het zou immers veel extra middelen en instrumenten vragen om die mensen te bereiken.

2.4. Consultatieprocedure en consultatiedocument

- [34] De raad betreurt dat de consultatie van het grote publiek (draagvlakverbreding) en van de georganiseerde *stakeholders* / experts (kwaliteitsverbetering) op hetzelfde moment plaatsvinden. De FRDO ziet dat als een gemiste kans. Men zou ervoor kunnen opteren eerst de kwaliteit van de tekst te verbeteren via een beperkte raadpleging van experts om vervolgens met een meer toegankelijke tekst het grote publiek te consulteren.
- [35] De raad is opgetogen te vernemen dat het tweede Plan een beperkt aantal prioriteiten zal bevatten. Dat is waar de raad reeds in verschillende adviezen om heeft gevraagd. De beperking van het aantal onderwerpen zal het plan verduidelijken en in ieder geval de consultatie vergemakkelijken.
- [36] De POD duurzame ontwikkeling, die instaat voor de organisatie van de consultatie moet bijgevolg des te meer erop letten dat het dat het consultatiedocument het geheel overzichtelijk presenteert zonder te vervallen in simplificaties of slogantaal.
- [37] De FRDO stelt voor om duurzame ontwikkeling te vertalen naar de dagelijkse leefsituatie van de doelgroepen. Eventueel kan voor bepaalde delen van het document gewerkt worden met een aantal mogelijke scenario's met een begroting.
- [38] Het zou mogelijk moeten zijn om de verschillende delen van het plan afzonderlijk te lezen. Bepaalde doelgroepen wensen wellicht op enkel één hoofdstuk te reageren.

Duidelijke richtlijnen zijn daarom noodzakelijk over hoe men kan reageren op één of op alle hoofdstukken.

- [39] De raad stelt vast dat de overheid voor deze publieke consultatie 90 in plaats van 60 kalenderdagen voorziet (KB van 2 april 2003), namelijk van december 2003 tot februari 2004. Hij wijst er evenwel op dat de maand december niet echt een geschikte maand is om het grote publiek aan te spreken voor een consultatie.

2.5. Feedback

- [40] De raad juicht toe dat de overheid ditmaal wel een budget voorziet voor het geven van feedback aan de geraadpleegden. Hij pleit ervoor dat de volgende regering dit engagement overneemt en ook uitvoert. De FRDO is van mening dat ook de mensen die niet deelnamen aan de consultatie op de hoogte moeten blijven van de resultaten. De POD DO kan hierbij een belangrijke rol spelen.
- [41] De vierjaarlijkse consultatie over het voorontwerpplan duurzame ontwikkeling dient te worden voorafgegaan en gevolgd door regelmatige informatiecampagnes van de overheid, zodat duurzame ontwikkeling bij de bevolking meer bekendheid krijgt.

2.6. Communicatie

- [42] Het is belangrijk dat de overheid de communicatie in handen houdt. Eigen aan duurzame ontwikkeling is transversaliteit en een overkoepelende aanpak. Daarom meent de raad dat de POD DO de communicatiestrategie over het plan coördineert.
- [43] De raad zal zelf een advies over het voorontwerpplan uitbrengen, zoals dat door de wet van 5 mei 1997 is voorgeschreven. Om de maatschappelijke betrokkenheid te vergroten zal hij ook de aangesloten organisaties oproepen om actief aan de publieke consultatie te participeren. Daarnaast zal hij de redactie van de website Billy Globe, die onder zijn auspiciën functioneert, vragen om de gepaste initiatieven te nemen om het debat over het voorontwerpplan te stimuleren.

Bijlage 1. Aantal aanwezige en vertegenwoordigde stemgerechtigde leden op de algemene vergadering van 20 mei 2003

3 van de 4 voor- en ondervoorzitters :

T. Rombouts, A. Panneels, R. Verheyen.

de 6 vertegenwoordigers van de NGO's voor milieubescherming :

G. De Schutter (Inter-Environnement Bruxelles, IEB), V. Kochuyt (Birdlife Belgium), G. Lejeune (World Wide Fund for Nature - Belgium, WWF), W. Trio (Greenpeace Belgium), D. Van Eeckhout (Inter-Environnement Wallonie), S. Van Hauwermeiren (Bond Beter Leefmilieu, BBL).

4 van de 6 vertegenwoordigers van de NGO's voor ontwikkelingssamenwerking :

B. Bode (Broederlijk Delen), K. Depooter (11.11.11), S. Englebienne (Oxfam-solidarité), G. Fremout (Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling, VODO).

de 2 vertegenwoordigers van de NGO's die de belangen van verbruikers verdedigen :

C. Rousseau (Centre de Recherche et d'Information des Organisations des Consommateurs, CRIOC), P. Van Cappellen (CRIOC).

3 van de 6 vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties (*) :

B. Melckmans (Fédération Générale du Travail de Belgique, FGTB), A. Wilmart (Confédération des Syndicats Chrétiens de Belgique, CSC).

5 van de 6 vertegenwoordigers van de werkgeversorganisaties (*) :

C. Bosch (Federatie Voedingsindustrie, FEVIA), B. Decock (Fédération wallonne de l'Agriculture, FWA), C. Klein (Fedichem), B. Lacroix (Union des Classes moyennes, UCM), P. Vanden Abeele (Unie van Zelfstandige Ondernemers, UNIZO).

de 2 vertegenwoordigers van de energieproducenten :

H. De Buck (Electrabel), D. Rigaux (Samenwerkende vennootschap voor Productie van Electriciteit, SPE)

5 van de 6 vertegenwoordigers van de wetenschappelijke milieus :

L. Hens (Vrije Universiteit Brussel, VUB), L. Lavrysen (Universiteit Gent, UG), J.-P. van Ypersele (Université Catholique de Louvain, UCL), H. Verschure (Katholieke Universiteit Leuven, KU Leuven), E. Zaccarì (Université Libre de Bruxelles, ULB).

Totaal: 30 van de 38 stemgerechtigde leden (*)

(*) momenteel moeten de werknemersorganisaties en de werkgeversorganisaties elk nog een vertegenwoordiger voordragen.

Bijlage 2. Vergaderingen ter voorbereiding van dit advies

De werkgroep duurzaamheidsstrategieën vergaderde op 23 januari 2003 om dit advies voor te bereiden. Deze werkgroep heeft samen met de werkgroep sensibilisatie en communicatie een gemeenschappelijke vergadering gehouden op 12 maart 2003. De werkgroep sensibilisatie en communicatie vergaderde op 2 en 30 april.

Bijlage 3. Personen die meewerkten aan de voorbereiding van dit advies

Présidentes et vice-présidentes des deux groupes de travail

M.-P. Kestemont (UCL) - voorzitter van de WG DS

J. Miller (Bureau Européen de l'Environnement, BEE) - ondervoorzitter van de WG DS

C. Rousseau (Centre de Recherche et d'Information des Organisations de Consommateurs, CRIOC) - ondervoorzitter van de WG SC

M. Gérard (Confédération des Syndicats Chrétiens de Belgique, CSC) - ondervoorzitter van de WG SC

Stemgerechtigde leden en hun vertegenwoordigers

T. BAULER (ULB), A. BROUYAUX (Centre de Recherche et d'Information des Organisations de Consommateurs, CRIOC), A. CREEMERS (Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling, VODO), I. DEKELPER (Syndicat Libéral, CGSLB), A. DE VLAMINCK (Inter-Environnement Wallonie,

IEW), G. FREMOUT (VODO), L. HENS (VUB), B. PHILIPPE (Fedichem), E. QUINTANA (CNCD), M.-L. SEMAILLE (FWA), J.-P. VAN YPERSELE (UCL), D. VERBIST (Fedichem), H. VOS (RUG), G. WALLENBORN (CEDD - IGEAT / ULB)

Niet-stemgerechtigde leden en hun vertegenwoordigers

S CARETTE (SPF-Environnement)

Wetenschappelijke raadgevers en uitgenodigde experts

M. HOOGHE (VUB), M. J. CECH (Eco-Manager)

Secretariaat

N. MAELFAIT, C. MERTENS, J. DE SMEDT